	Samostatná příloha k MPN 1 – Účelová a dějová přídavná jména typu měřicí a měřicí; řídicí a řídicí	MPN 1/SPEJ 18
		Vydání č.: 1
		Strana/Počet stran: 1/2

Schválila: Zdeňka Slaná, ředitelka odboru standardizace	Datum: 2022-03-25	Podpis:
--	-------------------	---------

Účelová a dějová přídavná jména typu *měřicí a měřicí; řídicí a řídicí*

Rozdílné podoby těchto přídavných jmen nejsou pouze pravopisnou záležitostí. Podstatné je především to, že poukazují k rozdílnému významu. Ta, která jsou zakončena na *-icí*, k účelovosti a ta, která jsou zakončena na *-ící*, k dějovosti. Proto je důležité mezi nimi náležitě rozlišovat, a to zejména v odborné oblasti a v terminologii. Vedle toho existuje také množina přídavných jmen, která tentýž protiklad vyjadřují jinými, výraznějšími slovtvornými prostředky – srov. např. *poháněcí kolo*, *monitorovací zařízení*, *dorozumivací prostředky*, *polohovací lehátko*, *splachovací nádrž*, *vzdělávací soustava*, *hlasovací zařízení* (účelovost) versus *elektrina pohánějící stroje*, *zařízení monitorující stav pacienta*, *expert dorozumívající se mnoha jazyky*, *mechanismus polohující lůžko*, *liják splachující prach*, *instituce vzdělávající seniory*, *lidé hlasující ve volbách* (dějovost). U nich významový rozdíl vyniká mnohem výrazněji a na jejich pozadí je možné snadněji rozlišovat typy, které se liší jen délkou samohlásky *i/i*.

Přídavná jména účelová slouží k vyjadřování účelu, k němuž nějaký předmět, zařízení, instituce apod. slouží, nebo k označení funkce, kterou plní. Vyjadřují tedy charakteristiku, kterou lze označit jako trvalou. Signalizují, že určitý předmět, zařízení atd. jsou určeny k nějaké účelné činnosti, k určitému způsobu využití nebo se na nich nějakým způsobem podílejí. Například: *měřicí přístroj*, *měřicí interval*, *měřicí jednotka*, *vodící obroučka*, *vodící kladka*, *vodící průměr*, *těsnicí kroužek*, *těsnicí vložka*, *těsnicí přísada*, *zemnicí soustava*, *zemnicí svorka*, *zemnicí lano*, *budicí proud*, *budicí okruh*, *budicí signál*, *třídící zařízení*, *třídící znak*, *třídící systém*, *čisticí proces*, *čisticí prostředek*, *samočisticí funkce*, *plnicí stroj*, *plnicí nádoba*, *plnicí funkce*, *chladicí komora*, *chladicí technika*, *sušicí cyklus*, *řadicí páka*, *razicí stroj*, *hasicí přístroj*, *kreslicí tabulka*, *lepící páska*, *samolepicí štítek*, *kropicí vůz*, *školicí středisko*, *školicí program*, *velicí struktury*, *velicí jazyk*, *hodnoticí kritéria*, *řídicí strategie* atd. Jde o objekty, které jsou určeny k dané činnosti, které k ní slouží. Jak už bylo uvedeno výše, účelovost vyjadřují rovněž formálně více diferencované typy; dále např. *těž testovací sada*, *spalovací komora*, *osvětlovací technika*, *zastavovací pás*, *naváděcí systém*, *čtecí zařízení*, *prováděcí předpis*, *zobrazovací metody*, *prací prostředek*, *spací pytel*.

Naproti tomu **přídavná jména dějová** vystihují situaci v jejím průběhu. Vyjadřují tedy charakteristiku, která není trvalá, ale pouze přechodná, to, že v jistém okamžiku je s určitým objektem nebo subjektem spojen nějaký děj. Například: *přístroj měřící okamžité hodnoty proudu*, *opravář těsnicí motor*, *proud budicí hlavní a rozběhové magnetické pole*, *osoba razící si cestu davem*, *hydrant kropicí pole*, *dobrovolník velicí skupině*, *komise hodnotící výsledky maturit*, *policista řídicí dopravu*; *sportovci testující svou formu*, *zařízení spalující odpadky*, *operátor navádějící letadla*, *babičky čtoucí dětem*, *technik provádějící revizi*, *náčrtek zobrazující terén*, *žena peroucí prádlo*, *spící dítě*.

Kromě významové specifikace může při rozhodování o podobě přídavného jména pomoci také jeho postavení ve větě. Účelová přídavná jména stojí před podstatným jménem, které určují – tedy např. *krouticí moment*, *měřicí vlnutí*, *vodící kladka*, *velicí středisko*. Naproti tomu přídavná jména dějová bývají často rozvitá a stojí obvykle až za tímto podstatným jménem – např. *člověk krouticí hlavou*, *pracovník měřicí hloubku výkopu*, *matka vodící děti do školky*, *kapitán velicí rotě*.

Je však třeba důrazně upozornit na to, že uvedené výklady se nevztahují na jména osob. S těmi se účelová přídavná jména nespojují. Výjimkou jsou jen některá dříve ustálená pojmenování jako *plánovací technik* nebo *zásobovací referent*. Jinak se však v současné češtině jména osob systémově pojí se jmény dějovými, tj. se jmény zakončenými na *-ící*: *řídicí funkcionář*, *školicí pracovník*, *velicí důstojník*, *platící diváci*, včetně slovtvorně výraznějších typů jako *úřadující předseda*, *vyšetřující soudce*, *zastupující profesor* atd.

Relativně specifickou problematiku představuje vzájemný vztah přídavných jmen **řídicí a řídicí**. Je to způsobeno tím, že účelové pojetí je tu mnohdy méně zřetelné, zejména ve spojení s abstraktními podstatnými jmény. To pak často vede k nesprávné interpretaci a v souvislosti s tím i k nenáležitému pravopisnému řešení. Uplatňují se zde však zcela stejná pravidla, jako byla uvedena výše.

	<p align="center">Samostatná příloha k MPN 1 – Účelová a dějová přídavná jména typu měřicí a měřící; řídicí a řídící</p>	<p align="center">MPN 1/SPEJ 18</p>
		<p align="center">Vydání č.: 1</p>
		<p align="center">Strana/Počet stran: 2/2</p>

Ve stručnosti lze shrnout:

Účelový charakter mají

- spojení přídavného jména s podstatným jménem konkrétním; jde o podstatná jména jako dokument, elektroda, hodiny, jednotka, kolo, modul, mřížka, náprava, obvod, páka, panel, plocha, počítač, přímka, přístroj, přepínač, relé, rozváděč, tryska, tyč, ústředna, vedení, ventil, vůz, vývod, zařízení, znak;
- spojení přídavného jména s podstatným jménem abstraktním; jde o podstatná jména jako algoritmus, báze, cyklus, činnost, děj, funkce, hodnota, charakteristika, informace, impulz, kapacita, mechanismus, metoda, platforma, pravidla, postup, procedura, proces, program, rámeček, reakce, signál, síla, schopnost, soustava, strategie, struktura, styl, systém, technika, účinek, veličina, výkon, znak;
- spojení přídavného jména s názvy pracovišť, institucí apod. a jejich složek; jde o podstatná jména jako centrum, místo, instituce, komise, odbor, oddělení, orgán, organizace, pracoviště, rada, sekce, sektor, složka, stanice, středisko, úsek, ústředí, ústředna, základna.

Ve všech těchto případech jde při pořadí přídavné jméno následované jménem podstatným primárně o trvalou, vymezující charakteristiku, a proto je na místě používat podobu **řídící**. Tedy např. *řídící modul, řídící jednotka, řídící počítač, řídící přímka, řídící vedení, řídící cyklus, řídící funkce, řídící systém, řídící centrum, řídící úsek, řídící složka, řídící středisko*.

Dějové přídavné jméno **řídící** se používá v širším větném kontextu, obvykle při popisu nějaké konkrétní situace a zpravidla stojí až za podstatným jménem, k němuž se vztahuje. Tedy např. *systém řídící dopravu na křižovatkách, algoritmus řídící výrobu náhradních dílů, program dálkově řídící střelu, orgán řídící činnost v oblasti školství a kultury, centrum řídící genetický výzkum*.

Ve spojení přídavného jména s názvy osob jako *činitel, člen, expert, funkcionář, odborník, operátor, osoba, osobnost, pracovnice, pracovník, představitel, specialista, subjekt, technik* atd. se přídavná jména účelová nepoužívají, proto se zde uplatňuje systémové řešení v podobě užití dějového přídavného jména **řídící**.